

Nr 55.

Ankom till riksdagens kansli den 12 november 1946 kl. 5 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret.

Genom en den 4 oktober 1946 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 342, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

L a g

med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret.

Härigenom förordnas som följer.

Förbud mot uppfinnings offentliggörande.

1 §.

Uppfinning, som har särskilt avseende å krigsmateriel och tillkommit här i riket eller tillhör någon som är bosatt härstädes, må ej offentliggöras eller, när den icke är offentliggjord, göras till föremål för ansökan om patent eller annan skydds rätt i främmande stat eller eljest yppas, där ej annat följer av vad nedan sägs.

Vad med krigsmateriel skall förstås bestämmer Konungen.

2 §.

Patentansökningar och därtill hörande handlingar skola av patentmyndigheten för granskning beträffande uppfinningarnas betydelse för rikets försvar hållas tillgängliga för myndighet som Konungen bestämmer (granskningsmyndigheten).

Finner granskningsmyndigheten uppfinning som i 1 § sägs vara av sådan betydelse för försvaret att den alltjämt bör hemlighållas, skall den utan dröjsmål meddela beslut därom. Föreligger ej sådant beslut inom en månad efter det så beskaffade ansökningshandlingar inkommit till patentmyndigheten att ansökningens föremål tydligt framgår därav, vare förbud varom stadgas i 1 § ej därefter gällande med avseende å uppfinningen.

3 §.

Den som önskar att förbud varom stadgas i 1 § skall hävas äger göra särskild ansökan därom hos granskningsmyndigheten, som utan dröjsmål

prövar huruvida uppfinningen är av sådan betydelse för försvaret att den alltjämt bör hemlighållas.

4 §.

Har staten icke inom tre månader efter det granskningsmyndigheten enligt 2 eller 3 § meddelat beslut om fortsatt hemlighållande av uppfinning genom beslut om expropriation eller annorledes förvärvat all rätt till uppfinningen, upphör förbudet att gälla vid utgången av denna tid. Konungen äger dock, om det av särskilda omständigheter finnes påkallat, dessförinnan besluta om förlängning av tiden med högst fyra månader.

5 §.

Så länge förbudet är gällande skall ansökning om patent å uppfinningen icke offentliggöras enligt 7 § första stycket eller 20 § andra stycket förordningen angående patent.

6 §.

Besvär över granskningsmyndighetens beslut om fortsatt hemlighållande av uppfinning må anföras hos Konungen utan begränsning till viss tid.

Expropriation.

7 §.

Finnes uppfinning vara av särskild betydelse för försvaret, äger Konungen föreskriva, att uppfinningen må utnyttjas för statens räkning eller av annan som Konungen bestämmer.

Är uppfinningen av beskaffenhet som i 1 § sägs, äger Konungen föreskriva, att all rätt till uppfinningen skall avstås till staten.

Hemliga patent.

8 §.

Sökes för statens räkning patent å uppfinning som i 1 § sägs, äger Konungen, därest uppfinningen är av särskild betydelse för försvaret, föreskriva, att 7 § förordningen angående patent ej skall tillämpas på ansökningen.

Äro ansökningshandlingarna fullständiga och har anledning ej förekommit att, efter vad i 6 § förordningen angående patent sägs, avslå ansökningen, varde hemligt patent meddelat samt bevis därom utfärdat; och må förty de till ärendet hörande handlingarna icke utan patenthavarens tillstånd utlämnas till annan eller något yppas om dem.

Patentmyndigheten skall göra anteckning om patentet i ett särskilt register, som ej är tillgängligt för allmänheten.

9 §.

Har statens rätt med avseende å uppfinning som avses i 8 § övergått till annan eller upphäves föreskrift som där sägs, skall alltjämt anhängig ansökan i fortsättningen handläggas enligt 7 § förordningen angående patent. Är patent meddelat, skall anteckning därom göras i det allmänna patentregistret samt kungörande och offentliggörande i övrigt ske i enlighet med sjätte stycket i samma paragraf.

Ersättning.

10 §.

Meddelas enligt 2 eller 3 § beslut om fortsatt hemlighållande av uppfinning eller meddelas sådant beslut som avses i 7 §, skall skälig ersättning utgå av allmänna medel för skada eller intrång som därigenom sker.

Talan om ersättning prövas av Stockholms rådhusrätt i den sammansättning som anges i 23 § förordningen angående patent.

Särskilda bestämmelser.

11 §.

Den som till följd av bestämmelserna i denna lag vinner kännedom om uppfinning varom där sägs må ej utnyttja vad han sålunda erfarit eller i oträngt mål yppa något därom.

12 §.

Bryter någon mot förbud som i 1 § sägs eller mot bestämmelsen i 11 §, straffes med dagsböter eller fängelse, där ej gärningen enligt annat lagrum är belagd med strängare straff.

Böter tillfalla kronan.

13 §.

I mål om ersättning enligt 10 § eller om ansvar eller skadestånd på grund av gärning som i 12 § sägs äger rätten förordna, att målet helt eller delvis skall handläggas inom stängda dörrar. Samma lag vare, där talan föres beträffande patent som avses i 8 §.

14 §.

Närmare bestämmelser angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1947 och gäller till och med den 31 december 1949.

Genom denna lag upphäves lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.

Förbud varom stadgas i 1 § nya lagen skall icke äga avseende å uppfinning, beträffande vilken vid lagens ikraftträdande förbud, som sägs i 5 § lagen den 30 juni 1942, icke är gällande.

Har sådant beslut, som avses i 6 § lagen den 30 juni 1942, meddelats med avseende å uppfinning, skall vid nya lagens tillämpning så anses som om beslut enligt 2 § sistnämnda lag om fortsatt hemlighållande av uppfinningen meddelats den 1 januari 1947.

Har Konungen med stöd av 13 § lagen den 30 juni 1942 föreskrivit, att 7 § förordningen angående patent ej skall tillämpas på ansökning om patent å viss uppfinning, skall vad i nya lagen stadgas om hemliga patent i tillämpliga delar gälla, ändå att uppfinningen ej är av beskaffenhet som i 1 § denna lag sägs.

Den i 2 § nya lagen angivna tiden av en månad skall ej räknas från tidigare dag än den, då lagen träder i kraft.

Beslut om fortsatt hemlighållande av uppfinning enligt 2 eller 3 § nya lagen skall ej gälla längre än lagen äger giltighet. Sådant beslut som meddelats med stöd av 7 § samma lag gäller utan hinder av att lagen upphör att gälla.

När nya lagen upphör att gälla, skall vad i 9 § samma lag stadgas äga motsvarande tillämpning, såvitt fråga ej är om patent som icke längre är gällande.

Stadgandena i 10 och 11 §§, 12 § andra stycket och 13 § nya lagen skola lända till efterrättelse jämväl sedan lagen upphört att gälla. Vad i 12 § första stycket stadgas skall ock därefter lända till efterrättelse med avseende å överträdelse av det i 11 § stadgade förbudet samt i fråga om annan förseelse som i 12 § sägs, såvitt denna begåtts under lagens giltighetstid.

Beträffande grunderna för förslaget får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Gällande bestämmelser m. m.

Författningsbestämmelser med syfte att tillgodose det allmännas intresse i fråga om uppfinningar och därmed likartade arbetsresultat av teknisk natur finnas för närvarande dels i förordningen den 16 maj 1884 angående patent dels ock i lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.

Patentförordningen har sålunda sedan sin tillkomst i 17 § bestämmelser av innehåll att, därest Konungen prövar nödigt att patenterad uppfinning skall upplätas till allmänhetens fria begagnande eller utövas för statens räkning, patentet ej utgör hinder häremot. Patenthavaren är i dylikt fall berättigad till full ersättning.

Denna bestämmelse i patentförordningen har emellertid ansetts icke vara till fyllest för det allmännas behov i förevarande avseende. I samband med det andra världskriget tillkom därför nämnda lag av den 30 juni 1942. Lagen

är en fullmaktslag av provisorisk natur. De centrala bestämmelserna i lagen kunna enligt 1 § sättas i tillämpning av Kungl. Maj:t vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Förordnande härom har meddelats genom kungörelse den 30 juni 1942 (nr 552). Ursprungligen gällde lagen till och med den 30 juni 1943 men har erhållit förlängd giltighet, senast genom lag den 29 juni 1946 (nr 366) till och med den 30 juni 1947.

I lagen ha meddelats åtskilliga stadganden som avse att tillvarataga det allmännas intresse av att kunna utnyttja eller hemlighålla försvarsuppfinningar ävensom därmed jämförliga förfaranden och anordningar av teknisk natur. Sålunda finnas föreskrifter om granskning i statens intresse av inkommande patentansökningar, om upplysningsplikt angående uppfinningar, om förbud mot uppfinnings offentliggörande, om expropriation av uppfinningar samt om hemliga patent å uppfinningar för statens räkning. Bestämmelserna gälla i vissa fall endast sådana uppfinningar, som äro av särskild betydelse för rikets försvar, i andra fall även uppfinningar, som äga sådan betydelse för folkförsörjningen i riket. För granskning av patentansökningar med hänsyn till uppfinningarnas betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen i riket skall finnas en särskild granskningsnämnd.

Förslag till ny lagstiftning.

Den enligt lagen tillsatta granskningsnämnden har i skrivelse till chefen för justitiedepartementet den 29 oktober 1945 hemställt om utredning av frågan, huruvida icke även under fredliga förhållanden erfordrades en lagstiftning av liknande innehåll. Jämväl från andra håll har denna fråga upptagits. Med anledning av vad som sålunda förekommit tillkallade departementschefen den 5 december 1945 med stöd av erhållet bemyndigande särskilda sakkunniga att inom departementet biträda med utredningen av frågan. De sakkunniga, vilka antagit namnet 1945 års försvarsuppfinningskommitté, ha den 1 mars 1946 avgivit betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar m. m. av betydelse för rikets försvar (SOU 1946: 25).

En redogörelse för innehållet i kommitténs betänkande lämnas i propositionen på s. 12—18, varjämte det av kommittén framlagda lagförslaget såsom bilaga (Bilaga A) fogats vid propositionen. Till nämnda redogörelse och bilaga hänvisar utskottet.

Över kommitténs förslag ha efter remiss yttranden avgivits av chefen för försvarsstaben på uppdrag av överbefälhavaren, arméförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, försvarets civilförvaltning, krigsmaterielverket, försvarets fabriksstyrelse, försvarets forskningsanstalt, kommerskollegium, patent- och registreringsverket, den enligt 1942 års lag tillsatta granskningsnämnden, statens bränslekommission, statens industrikommission, statens livsmedelskommission, statens uppfinnarnämnd, ingenjörsvetenskapsakademien, jernkontoret, Sveriges industriförbund, tjänstemännens central-

organisation, svenska uppfinnareföreningen, svenska industriens patentingenjörers förening, svenska patentombudsföreningen och statsverkens ingenjörsförbund samt inom svenska teknologföreningen utsedda kommitterade.

Kommitténs mening, att även under fred förefunnnes behov av en särskild lagstiftning till skydd för det allmännas intresse i fråga om uppfinningar av betydelse för försvaret, har biträttts eller lämnats utan erinran i flertalet yttranden. I de yttranden, som avgivits av kommerskollegium samt de i ärendet hörda sammanslutningar vilka representera näringslivet och ingenjörsvetenskapen, ha emellertid uttalats betänkligheter mot den ifrågasatta lagstiftningen med hänsyn till de olägenheter den kunde väntas åsamka näringslivet och den fria uppfinnarverksamheten. Lagstiftningen har dock icke direkt avvisats, men stark kritik har riktats mot vissa av de av kommittén föreslagna bestämmelserna.

I propositionen återgives det huvudsakliga innehållet i yttrandena på s. 18—27. Utskottet hänvisar i denna del till propositionen.

Departementschefen.

Vid remiss till lagrådet den 20 september 1946 av ett inom justitiedepartementet på grundval av kommitténs förslag upprättat lagförslag i ämnet anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg*, bland annat följande:

»Såsom jag anförde till statsrådsprotokollet den 3 maj 1946, då förslag om förlängning av 1942 års lag senast framlades, tala enligt min mening starka skäl för att jämväl under fredstid upprätthålla lagbestämmelser med syfte att trygga det allmännas intresse beträffande uppfinningar av betydelse för försvaret. Tydligt är sålunda, att staten ej endast under ofredstider utan även eljest har intresse av att på ett tidigt stadium få kännedom om och kunna utnyttja tekniska nyskapelser på försvarets område. Likaså är det av vikt att jämväl under fredstid kunna trygga hemlighållandet av dylika nyskapelser, så att de ej komma främmande makt till godo. Särskilt med hänsyn till den senaste tidens utveckling på det krigstekniska området synes det ej tillrådligt att för framtiden helt släppa möjligheten för det allmänna att utöva viss kontroll på detta område. Från nu angivna synpunkter torde således en lagstiftning i ämnet vara önskvärd såsom ett led i den beredskap som även efter världskrigets upphörande måste upprätthållas till skydd för rikets säkerhet. Å andra sidan kan icke bortses från att en dylik lagstiftning kan medföra vissa inskränkningar i det tekniska och ekonomiska livets rörelsefrihet. Olägenheterna härav kunna emellertid enligt min mening icke anses så betydande, att de böra utgöra hinder mot lagbestämmelser i ämnet. Erfarenheterna från den nuvarande lagens giltighetstid synas även bestyrka, att en kontrollagstiftning icke behöver medföra mer allvarliga olägenheter av antydd art. Självfallet är det emellertid av största vikt, att lagreglerna utformas med hänsynstagande till uppfinnarens och patenthavarens behöriga intressen samt under beaktande att näringslivet och det tekniska forskningsarbetet såvitt möjligt ej störas.

Kommitténs förslag är utarbetat med det syftet, att de under kriget stadgade inskränkningarna i den fria förfoganderätten över uppfinningar endast skulle bibehållas i den mån de måste anses erforderliga även under normala förhållanden. Vid sin granskning av 1942 års lag från denna utgångspunkt har kommittén funnit, att åtskilliga lättnader kunde beredas. Enligt förslaget skall sålunda lagstiftningen icke omfatta försörjningsuppfinningar utan endast försvarsuppfinningar. Vidare anser kommittén, att någon motsvarighet icke behöver upptagas till den i gällande lag stadgade plikten för företag och anställda att lämna upplysningar angående av dem kända uppfinningar berörande företagets verksamhetsområde. Bestämmelser om hemlighållande av försvarsuppfinningar samt om expropriation och hemligt patent för statens räkning skola däremot enligt förslaget upptagas även i den för fredsförhållanden avsedda lagen. Vissa icke obetydliga modifieringar i förhållande till vad nu gäller föreslås dock i syfte att mildra olägenheterna för näringslivet.

Enligt min mening utgör kommitténs förslag en i huvudsak godtagbar avvägning mellan de intressen som här stå mot varandra. Särskilda bestämmelser om försörjningsuppfinningar synas sålunda kunna undvaras i den för fredstid avsedda lagen. Detsamma gäller stadganden om upplysningsplikt, vilka såsom förut nämnts icke i något fall behövt tillämpas under den nuvarande lagens giltighetstid. För att tillgodose alltjämt föreliggande behov torde däremot vara erforderligt att, på sätt kommittén föreslagit, stadga förbud mot att utan tillstånd yppa uppfinningar som avse krigsmateriel samt att bereda staten möjlighet att expropriera rätt till uppfinningar av särskild betydelse för försvaret. Mot förslaget i denna del ha ej heller anförts några invändningar av principiell natur. Viss tvekan kan däremot råda, huruvida institutet hemliga patent, mot vars införande i lagstiftningen starkt motstånd restes från näringslivets sida vid tillkomsten av 1942 års lag, behöver bibehållas. Tydligt är nämligen, att stadganden om hemliga patent medföra vissa mindre tilltalande konsekvenser. Dessa torde dock vara av mera teoretisk än praktisk art. Då det i vissa fall kan föreligga ett starkt intresse för det allmänna att genom hemligt patent hindra andra att få kännedom om en uppfinning och samtidigt trygga sin egen rätt till densamma, torde försiktigheten bjuda att institutet åtminstone för närvarande bibehållas. Det bör framhållas, att stadganden om hemliga patent sedan länge finnas i flera främmande länder samt att de under den nuvarande lagens giltighetstid kunna erfarenheterna tala för att detta institut icke behöver begagnas annat än i ett jämförelsevis ringa antal fall.

Jag torde nu få övergå till behandlingen av de särskilda bestämmelserna i kommittéförslaget och de anmärkningar som under remissbehandlingen riktats mot dem.

Kommitténs förslag i fråga om förbud mot offentliggörande av uppfinning och de därmed sammanhängande reglerna om granskning av inkommande patentansökningar, som till sina grunddrag överens-

stämmer med nu gällande bestämmelser, anser jag mig kunna i huvudsak biträda. De föreslagna modifikationerna i lagstiftningen torde medföra, att de med ett sådant förbud förbundna olägenheterna för näringslivet i väsentlig grad minskas. Av särskilt värde för den enskilde torde vara, att förbudet kan upprätthållas endast under en begränsad tid, såvida icke staten förvärvat all rätt till uppfinningen.

Enligt förslaget gäller förbudet mot yppande endast sådan uppfinning, som har särskilt avseende å krigsmateriel. Förslaget överensstämmer i detta avseende med det allmänna förbudsstadgandet i 5 § i 1942 års lag. I förslaget saknas däremot motsvarighet till den i gällande lag upptagna bestämmelsen, att granskningsmyndigheten äger meddela förbud mot offentliggörande av annan uppfinning, som har sådan betydelse för försvaret att den bör hemlighållas. Arméförvaltningen har i sitt yttrande anmärkt, att förbudet borde avse även sistnämnda slag av uppfinningar. Enligt min mening skulle dock en dylik utvidgning av förbudets omfattning föra för långt. Ibland kunna visserligen även sådana uppfinningar, som ej ha särskilt avseende å krigsmateriel, vara av stor betydelse för försvaret. En uppfinning som åsyftar att tillgodose civila ändamål kan sålunda visa sig vara användbar även för militärt bruk. Ett hemlighållande kan fördenskull framstå som motiverat från försvarssynpunkt. Då det gäller en för fredstid avsedd lagstiftning torde dock företräde böra tillerkännas den synpunkten, att en uppfinning, vars värde huvudsakligen ligger inom det civila området, icke bör hemlighållas och på så sätt undandragas teknikens allmänegendom. Jag finner alltså förbudet böra gälla endast sådana uppfinningar som ha särskilt avseende å krigsmateriel. Även med denna begränsning av förbudsregeln torde det emellertid vara ofrånkomligt att gränssfall uppkomma, då det är svårt att avgöra om en uppfinning omfattas av förbudet eller ej. Vad särskilt angår den i ett yttrande berörda frågan, om uppfinningar som avse frigörande av atomenergi kunna sägas ha särskilt avseende å krigsmateriel, finner jag denna fråga böra besvaras jakande. Under nuvarande världspolitiska förhållanden är nämligen huvudintresset av uppfinningar på detta område knutet till deras användbarhet för krigsändamål. Såsom för närvarande är fallet torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att i administrativ ordning meddela bestämmelser om vad som skall förstås med krigsmateriel. Till kommitténs förslag i detta hänseende torde jag få återkomma sedan riksdagen tagit ställning i den förevarande lagstiftningsfrågan. — — —

Enligt kommitténs förslag åligger det granskningsmyndigheten att, om patent sökes å krigsmaterieluppfinning, senast inom en månad från det fullständiga ansökningshandlingar inkommit besluta, om uppfinningen i fortsättningen skall hemlighållas. Har beslut om fortsatt hemlighållande ej meddelats inom denna tid, upphör förbudet. Detsamma gäller, om staten ej inom tre månader från beslutet förvärvat all rätt till uppfinningen. Sistnämnda tidsfrist kan av Kungl. Maj:t förlängas med högst två månader med hänsyn till särskilda omständigheter. I en del yttranden har ifrågasatts, om dessa tidsfrister vore lämpligt avvägda. Bl. a. har förordats en utsträckning av

den tid, inom vilken granskningsmyndigheten har att fatta beslut om fortsatt hemlighållande, till tre månader. Med hänsyn till den enskildes starka intresse av att så snart som möjligt få besked, om uppfinningen i fråga är sådan att ett fortsatt hemlighållande är påkallat, torde dock någon sådan förlängning icke böra ske. Även den tid om tre månader, inom vilken staten i regel skall ha förvärvat rätten till uppfinningen för att förbudet ej skall upphöra, synes mig väl avvägd. Härvid torde, när fråga är om förvärv genom expropriation, tidpunkten för Kungl. Maj:ts beslut om expropriationen vara avgörande. Emellertid finner jag det lämpligt, att Kungl. Maj:t tillerkännes rätt att med hänsyn till särskilda omständigheter besluta om förlängning av denna tid med fyra månader i stället för föreslagna två. I undantagsfall kunna nämligen svårigheter föreligga att inom den föreslagna tidsfristen taga slutlig ställning till frågan om uppfinningens förvärvande. Även i de fall, då granskningsmyndigheten i anledning av särskild ansökningsprövat uppfinnings betydelse för försvaret och funnit den böra alltjämt hemlighållas, torde förvärv böra ha skett inom nu angiven tid för att förbudet skall upprätthållas. Däremot synes det mindre lämpligt, att med avseende å dessa fall i lag särskilt stadga, att beslut om fortsatt hemlighållande skall givas inom viss tid vid äventyr att förbudet eljest upphör att gälla.

De av kommittén föreslagna bestämmelserna om *expropriation* av uppfinning skilja sig från gällande lag bl. a. i det hänseendet, att åtskillnad gjorts mellan å ena sidan sådana uppfinningar av särskild betydelse för försvaret, vilka samtidigt ha särskilt avseende å krigsmateriel, samt å andra sidan övriga uppfinningar av nämnda betydelse. Endast i fråga om det förra slaget av uppfinningar har staten tillerkänts rätt att expropriera hela rätten till uppfinningen. I ett yttrande har mot förslaget invänts, att staten över huvud icke borde äga expropriationsrätt beträffande uppfinningar, som icke ha särskilt avseende å krigsmateriel. Tydligt är visserligen, att statens intresse med avseende å uppfinningar av betydelse för försvaret företrädesvis är riktat på sådana som avse krigsmateriel. Såsom förut antytts kan emellertid förekomma, att en uppfinning, som i första hand avser att tillgodose det civila livets krav, samtidigt är av stor betydelse för försvarsändamål. Det är uppenbarligen ett vägande statsintresse att en dylik uppfinning kan ställas i det allmännas tjänst. Även om tillräckliga skäl icke tala för att den ifrågavarande lagstiftningen i övrigt skall omfatta uppfinningar av nu antytt slag, synes dock tillgodoseendet av det allmännas intresse av att kunna utnyttja en dylik uppfinning för försvarsändamål knappast böra vara beroende av frivillig överenskommelse. Enligt 17 § patentförordningen finnes visserligen möjlighet till tvångsförvärv för statens räkning av uppfinningar överhuvud, men denna bestämmelse avser endast redan patenterade uppfinningar och kan alltså icke anses tillfyllest. Det är nämligen ofta av största vikt att kunna på ett tidigt stadium utnyttja en uppfinning. Med hänsyn till det anförda anser jag mig böra biträda kommitténs förslag på denna punkt. Jag vill understryka, att enligt förslaget expropriationsätgårdens i fråga om

uppfinningar, som ej ha särskilt avseende å krigsmateriel, endast kan innebära, att uppfinningen må utnyttjas för statens räkning eller av annan som Kungl. Maj:t bestämmer. Den enskilde betages sålunda icke rätten att i övrigt förfoga över uppfinningen. Ej heller i fråga om de föreslagna expropriationsbestämmelserna i övrigt finner jag anledning förorda någon ändring. — — —

Enligt förslaget skall skälig ersättning utgå av allmänna medel för skada eller intrång till följd av åtgärder från det allmännas sida. Mot förslaget i denna del, som överensstämmer med gällande stadgande i ämnet, har under remissbehandlingen från flera håll riktats den anmärkningen, att i bestämmelsen borde utsägas att »full» ersättning skall lämnas. I regel torde frågan om ersättningens storlek böra bedömas lika, oavsett vilket uttrycksätt som begagnas. Å andra sidan lär man icke kunna bortse från att ersättningen i vissa fall bör fastställas i enlighet med billighetsgrundsatser. Vid total expropriation av en uppfinning torde t. ex. en uppfinnare, som är svensk och måhända t. o. m. tillhör svenska krigsmakten, icke rimligen böra vara berättigad till den högsta ersättning han kunnat betinga sig vid uppfinningens försäljning till en stormakt. Med hänsyn härtill anser jag mig icke böra förorda någon ändring av ordalagen. Några närmare riktlinjer för ersättningens bestämmande synas icke kunna uppdragas, utan denna torde få bestämmas med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. Att härvid vissa svårigheter kunna uppstå torde vara ofrånkomligt. Hinder torde icke möta att, om det finnes lämpligt för att lättare komma till ett rimligt resultat, vid expropriation låta ersättningen vara beroende av utnyttjandets omfattning i stället för att fastställa ett engångsbelopp.

Såsom förut nämnts anser jag, att bestämmelser om hemliga patent icke kunna undvaras. I likhet med kommittén finner jag emellertid, att sådant patent bör kunna meddelas endast i fråga om uppfinning som har särskilt avseende å krigsmateriel och är av särskild betydelse för försvaret. Denna begränsning är en följd av att endast dylika uppfinningar äro underkastade bestämmelserna om fortsatt hemlighållande och total expropriation.

Med hänsyn till att institutet hemliga patent onekligen är förbundet med vissa olägenheter bör självfallet ett patents hemliga natur icke upprätthållas längre än som är oundgängligen erforderligt. I detta syfte har kommittén föreslagit, att granskningsmyndigheten inom tre år från det hemligt patent meddelats skall pröva, huruvida uppfinningen är av sådan betydelse för försvaret, att patentet alltjämt bör hemlighållas, samt om hemlighållande ej finnes erforderligt, underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning. Tydligt är emellertid, att en omprövning i vissa fall kan vara påkallad vid en tidigare tidpunkt. I ett par yttranden har sålunda framhållits, att en omprövning vore aktuell när fråga uppstode om intrång skett i hemligt patent samt då ett dylikt patent kolliderade med en senare patentansökning. Det skulle emellertid enligt min mening föra för långt att i lag närmare reglera, vid vilka tillfällen frågan om patentets fortsatta hemlighållande bör prövas. I

instruktionen för granskningsmyndigheten synes i stället böra föreskrivas, att denna skall ha uppmärksamheten riktad på denna fråga samt, när särskild anledning därtill föreligger och i vart fall inom tre år från patentets meddelande, pröva frågan om fortsatt hemlighållande. Finner myndigheten hemlighållande ej längre vara erforderligt, skall den själfvallet göra framställning till Kungl. Maj:t om upphävande av patentets hemliga natur.

Vad angår den närmare utformningen av institutet hemliga patent ha i yttrandena framkommit åtskilliga förslag i syfte att begränsa olägenheterna. Bl. a. har framhållits, att enär efter 1944 års ändringar i patentförordningen den som gjort sig skyldig till patentintrång kunde åläggas ersättningssskyldighet även om han saknat vetskap om patentet, stadgandena om patentintrång borde mildras i fråga om hemligt patent. Någon sådan ändring anser jag knappast erforderlig. Det torde få anses uteslutet, att staten i egenskap av patenthavare skulle väcka talan om ersättning mot den som i god tro gjort intrång i ett hemligt patent, och det kan med hänsyn till ordalagen i 19 § 2 mom. andra stycket patentförordningen ifrågasättas, om en sådan talan överhuvud skulle kunna vinna framgång.

I syfte att vid kollision mellan hemligt patent och en senare patentansökan bereda patentsökanden möjlighet att själf bedöma om det hemliga patentet kan anses utgöra hinder mot bifall till ansökningen har vidare i ett par yttrandena föreslagits, att sökanden borde få taga del av handlingarna rörande det hemliga patentet. Detta förslag, som tydligen skulle kunna äventyra sekretessen kring patentet, kan jag ej biträda. — — —

De enligt 1942 års lag föreliggande granskningsuppgifterna m. m. fullgöras av en särskild nämnd. I betänkandet har ifrågasatts, att motsvarande uppgifter enligt den nya lagen skulle kunna åläggas någon redan bestående statsmyndighet. För detta förslag talar bl. a., att de med lagens tillämpning förenade arbetsuppgifterna, såvitt nu kan bedömas, icke torde bliva alltför betungande. Patent- och registreringsverket — vilket i så fall torde vara den myndighet som i första hand borde ifrågakomma som granskningsmyndighet — är emellertid för närvarande mycket arbetstungt. Om arbetsuppgifterna skulle läggas på detta ämbetsverk, synes det vidare erforderligt, att verket vid hithörande ärendens handläggning förstärkes med representanter för militär sakkunskap samt företrädare för näringslivet. Under sådana förhållanden skulle ej så mycket vara att vinna genom att verket fungerade som granskningsmyndighet. Såsom kommittén påpekat och i yttrandena vitsordats finnes ej heller bland företrädare för försvaret eller det enskilda näringslivet någon önskan att den nuvarande ordningen skall upphöra. Det synes därför lämpligast, att uppgifterna åtminstone tills vidare fullgöras av en särskild nämnd. Det torde emellertid vara ändamålsenligt att, såsom kommittén föreslagit, icke i lagen angiva det organ som skall vara granskningsmyndighet utan överlåta bestämmanderätten i detta hänseende åt Kungl. Maj:t. På så sätt kunna arbetsuppgifterna utan omgång överflyttas exempelvis till patentverket, om så framdeles skulle finnas lämpligt.

Att i lagen angiva hur granskningsmyndigheten skall vara sammansatt synes ej erforderligt. Även utan särskild bestämmelse torde det enskilda näringslivets intresse av att bli va företrätt i nämnden komma att tillgodoses.

Den föreslagna nya lagen kan lämpligen träda i kraft den 1 januari 1947, varvid 1942 års lag bör upphöra att gälla. Då lagstiftningen utgör en nyhet för normala förhållanden, torde såsom kommittén föreslagit den nya lagens giltighetstid böra begränsas till förslagsvis tre år. I god tid därförinnan synes böra tagas under omprövning, huruvida behov av lagens förlängning föreligger och i så fall om under giltighetstiden ändringar i lagstiftningen visat sig påkallade.»

Lagrådet har den 4 oktober 1946 avgivit utlåtande över det remitterade lagförslaget, därvid förslaget lämnats utan erinran.

Utskottet.

För tillvaratagande av det allmännas intresse i fråga om uppfinningar finnas bestämmelser dels i patentförordningen och dels i lagen den 30 juni 1942 med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. Enligt stadgande i patentförordningen kan Kungl. Maj:t förordna, att en patenterad uppfinning skall upplåtas till allmänhetens fria begagnande eller utövas för statens räkning. Detta stadgande ansågs under de förhållanden, som uppkommo genom andra världskriget, icke tillräckligt för att tillgodose det allmännas intresse. För att fylla de brister som sålunda funnos tillkom år 1942 ovannämnda lag. Denna är en s. k. fullmaktslag och dess centrala bestämmelser kunna sättas i tillämpning av Kungl. Maj:t vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. I lagen finnas stadganden om granskning i statens intresse av patentansökningar, om förbud mot uppfinnings offentliggörande, om expropriation av uppfinningar och om hemliga patent för statens räkning m. m. Vissa bestämmelser gälla endast sådana uppfinningar, som äro av särskild betydelse för rikets försvar, medan andra avse även uppfinningar, som äga särskild betydelse för folkförsörjningen.

I propositionen föreslås nu att 1942 års lag skall upphävas och ersättas med en för fredsförhållanden avpassad lag. Enligt departementschefens mening tala nämligen starka skäl för att även under fredstid upprätthålla lagbestämmelser med syfte att trygga det allmännas intresse beträffande uppfinningar av betydelse för försvaret. En sådan lagstiftning anser departementschefen böra ingå som ett led i den beredskap, som även efter världskrigets upphörande måste upprätthållas till skydd för rikets säkerhet. Av de under kriget stadgade inskränkningarna i den fria förfoganderätten över uppfinningar borde emellertid endast de bibehållas, som vore nödvändiga även under normala förhållanden.

Till vad departementschefen sålunda uttalat kan utskottet ansluta sig. Under de ovissa förhållanden som ännu råda i världen kan det icke anses förenligt med rikets säkerhet att staten avsäger sig möjligheten att utöva kontroll och ingripa på detta område. Skulle den fortsatta utvecklingen gestalta sig så, att lagen icke längre kommer att fylla något behov, eller skulle de inskränkningar i den enskildes handlingsfrihet, som skapas genom lagen, visa sig för vittgående, bör en ändring övervägas. Det är ur dessa synpunkter värdefullt att lagens giltighetstid begränsats till tre år.

I lagförslagets första paragraf finnes ett stadgande om förbud mot offentliggörande av uppfinning, som har avseende å krigsmateriel. Vad som skall förstås med krigsmateriel skall bestämmas genom av Kungl. Maj:t i administrativ ordning utfärdade bestämmelser. Utskottet finner lika med departementschefen att det med hänsyn till den nutida snabba utvecklingen inom krigstekniken icke kan vara lämpligt att i lagen meddela bestämmelser härom.

Det skall enligt förslaget i första hand ankomma på den enskilde att själv avgöra om den uppfinning han sysslar med är sådan att den icke får offentliggöras. Är han oviss, huru därmed förhåller sig, har han att vända sig till den i 2 § av förslaget angivna granskningsmyndigheten med en ansökan om att uppfinningen icke skall behöva hemlighållas. Om han utan att ha inhämtat granskningsmyndighetens samtycke offentliggör en uppfinning, trots att den har särskilt avseende å krigsmateriel, är han förfallen till ansvar enligt 12 § i förslaget. Omständigheterna kunna otvivelaktigt stundom vara sådana, att vederbörande uppfinnare icke insett att han haft att söka tillstånd hos granskningsmyndigheten för att få offentliggöra uppfinningen. I dylika fall är enligt utskottets uppfattning en restriktiv tillämpning av straffbestämmelsen på sin plats.

Mot det föreslagna stadgandet i 10 § att skälig ersättning skall utgå av allmänna medel för skada eller intrång, som sker på grund av åtgärd från det allmännas sida enligt lagen, har inom utskottet riktats den anmärkningen, att det i likhet med vad som föreskrives i patentförordningen borde stadgas att »full» ersättning skall lämnas. I anledning av de erinringar av liknande innehåll, som under remissbehandlingen riktats mot motsvarande bestämmelse i kommitténs förslag, har departementschefen i propositionen uttalat, att frågan om ersättningens storlek i regel torde böra bedömas lika, oavsett vilket uttryckssätt som begagnades. Man kunde enligt departementschefens mening å andra sidan icke bortse från att ersättningen i vissa fall borde fastställas i enlighet med billighetsgrundsatser. Vid total expropriation, av en uppfinning torde — enligt vad departementschefen vidare yttrat — t. ex. en uppfinnare, som vore svensk och måhända t. o. m. tillhörde svenska krigsmakten, icke rimligen böra vara berättigad till den högsta ersättning han kunnat betinga sig vid uppfinningens försäljning till en stormakt. Med hänsyn till vad sålunda anförts ansåge sig departementschefen icke böra förorda någon ändring av bestämmelsens ordalydelse.

Det är enligt utskottets uppfattning av största vikt att reglerna om ersättning till dem som lidit skada eller intrång av tvångsåtgärder enligt lagen utformas på sådant sätt att intresset för att göra uppfinningar på ifrågavarande område icke hämmas. Det vore beklagligt, om lagen, vars syfte är att skapa ökade möjligheter för det allmänna att tillgodogöra sig uppfinningar av betydelse för försvaret, skulle resultera i att ett mindre antal sådana uppfinningar komme fram. En förutsättning för att så icke skall ske är, att uppfinnarna veta med sig, att de komma att erhålla samma lön för sin möda, om de syssla med försvarsuppfinningar som med uppfinningar på andra områden. Ersättning bör därför utgå för all den skada och allt det intrång som sker. Härmed är — som departementschefen också anfört — icke sagt, att uppfinnaren skall erhålla den högsta möjliga ersättning han kunnat förskaffa sig vid uppfinningens försäljning till en stormakt. För att komma i besittning av en krigsmaterieluppfinning torde nämligen en sådan makt, om uppfinningen är särskilt värdefull, kunna tänkas betala belopp som för svenska förhållanden måste te sig sig oskäligen. Det i förslaget valda uttryckssättet »skälig ersättning» öppnar möjlighet att i sådant fall jämka ersättningen. Detta uttryckssätt är därför enligt utskottets uppfattning att förebringa framför den formulering, som använts i patentförordningen.

Ej heller i övrigt föranleder det genom propositionen framlagda förslaget någon erinran från utskottets sida.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande proposition, nr 342, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 12 november 1946.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Schlyter*, *Wagnsson**, *Westman*, *Ewerlöf*, *Löthner*, *Olofsson*, *William Ohlsson* och *Lindblom*;

från andra kammaren: herrar *Gezelius*, *Werner*, *Björling* och *Lindberg*, fru *Gustafson*, herrar *Lindahl** och *Andersson* i Mölndal samt fröken *Öberg**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.